

neboť белая голова jako v polštině białogłowa = žena. Svědčí o tom konečně také text, citovaný autorem na str. 164–165, kde se mluví o daních nakládaných na lidi kočovné a praví se, že se bere „з головы самого и белых голов и детей их по осьми грошей“. Smysl slova z tohoto příkladu je jasný. Na str. 266 v poznámce setkáváme se zase s vysvětlením slova смок = дявол. Nejde tu však o ďábla, nýbrž o draka (viz polské smok). Svědčí o tom konečně sám text, v němž se praví, že „Smok“ požíral lidi a dobytek. Čert lidi ani dobytek nepožírá. Na str. 199 nutno opravit zkomolený název knihy Petra Skargy, který má správně znít: O jedności kościoła Bozego pod jednym pasterzem y o Greckim od tey jedności odstąpieniu z przestrogą y upominaniem do narodow Ruskich, przy Grzekach stojących.

Přes všechny tyto drobné připomínky je kniha Vasilenkova v poslední době nejvýznamnějším dílem, které se velmi úspěšně zabývá podstatnými otázkami staré běloruské literatury.

Mečislav Krhoun

Л. М. Добровольский: Библиография литературы о М. Е. Салтыкове-Щедрине, 1848—1917 (Издательство Академии наук СССР, Москва—Ленинград, 1961, 430 стр.)

Částečný materiál k bibliografii díla satirika Saltykova-Ščedrina a literatury o něm byl publikován již několika autory. Poprvé zpracoval ščedrinskou bibliografii za delší časový úsek (1841 až 1905) A. A. Šilov; uveřejnil ji jako doplněk ke knize Arsenjevově o Saltykovu-Ščedrinovi (Petrohrad 1906). Mnohem skromnější byl bibliografický materiál sebraný K. Kozlovem (Tiflis 1908), P. N. Sakulinem ve spolupráci s A. G. Fominem (Dějiny Ruska v 19. století, Petrohrad 1910), a L. N. Brodským (Dějiny ruské literatury 19. století, Petrohrad 1910). Cenným pokračováním Šilovovy bibliografie za další pětiletí (1905–1910) byla práce N. D. Jazykova v knize Přehled života a díla ruských spisovatelů a spisovatelek, (Petrohrad 1912).

Po Velké říjnové socialistické revoluci, kdy byla z podnětu Oľminského a Lunačarského věnována zvýšená pozornost odkazu Ščedrinovu, objevuje se nový materiál k bibliografii prací o Ščedrinovi, shromážděný mladou směnou tehdejší sovětské literární vědy. Jedním z těchto literárních vědců je autor recenzované knihy, L. M. Dobrovoľskij, který spolu s V. I. Lavrovem publikoval ve sborníku Literaturnoje nasledstvo (č. 13–14, 1934) bibliografický materiál z let 1906–1933. Je to přímé pokračování bibliografie Šilovovy; materiál je ovšem proti předchůdci zúžen pouze na literaturu o Ščedrinovi (bez zřetele ke krajskému periodickému tisku), nezahrnuje nové edice satirikova díla, jimž měla být věnována speciální práce Makasina.

Bibliografii Ščedrinova literárního dědictví i korespondence a služebních zpráv, referátů a jiných dokladů zpracoval Dobrovoľskij spolu s Lavrovem v knize „M. J. Saltykov-Ščedrin v tisku“, v níž byla obsažena všechna hlavní a důležitá vydání spisů a korespondence za více než 100 let (1841–1948). Materiál byl shromážděn již před válkou, kniha však vyšla až r. 1949.

Po druhé světové válce L. M. Dobrovoľskij opět pokračoval v bibliografii ščedrinské z roku 1934, ale již bez spolupracovníka Lavrova, který zahynul r. 1942 na frontě. Tentokrát pojal svou práci širě a mnohem důkladněji; při bibliografické prověrce a systemizaci s ním spolupracovali G. M. Gorfejn a M. M. Šternová. Předmětem tohoto bibliografického soupisu, vydaného r. 1961 Akademií věd SSSR, je literatura o životě, díle a osobnosti Saltykova-Ščedrina od r. 1848 do revoluce 1917. Jsou zde registrovány práce vydané knižně, časopisecky i v denním tisku na území Ruska, psané ruský. Záměrně — pro obšírnost materiálu — jsou vyloučeny ruské práce, vyšlé za hranicemi, a všechny práce cizojazyčné. Přesto však se domníváme, že pro svou závažnost měl být vzat v úvahu ruský zahraniční tisk, neboť přinášel jím, necenzurovaný pohled na Ščedrina i jeho dílo a zcela zákonitě patří do ruské bibliografie o Ščedrinovi. Rozhodně by ruským publikacím v zahraničí měla být věnována zvláštní práce, která by byla doplňkem této. Dílčí bibliografie literatury o Ščedrinovi v jiných zemích, k níž, doufáme, časem také dojde, měly by registrovat jen literaturu cizojazyčnou, tj. toho nebo onoho národného jazyka, a nikoliv ruskou, která tvoří jeden celek bez ohledu na to, v které zemi byla vydána. Iniciativa k soustředěné práci na cizojazyčné bibliografii ščedrinské by měla vyjít z příslušných sovětských vědeckých institucí.

Materiál, sebraný v této knize, je utříděn chronologicky a kromě toho rozdělen tematicky do pěti oddílů. Nejobsáhlejší je 1. oddíl, zabírající asi čtyři pětiny knihy, věnovaný „Kriticko-bibliografické literatuře a literárně-historickým studiím o Saltykovu-Ščedrinovi“. Sem jsou zařazeny i zmínky o služebním postupu Saltykova, o služebních cestách, zprávách o jeho veřejných proslovech a sdělení o jeho zdravotním stavu ke konci života. Druhý oddíl tvoří literatura vzpomínková „Saltykov-Ščedrin v memoárech, denících a dopisech současníků“. Další tři oddíly jsou rozsahem daleko skromnější, registrují (3.) verše o Ščedrinovi, (4.) parodie na jeho díla a (5.) bibliografické přehledy. Pro snadnou orientaci jsou připojeny dva rejstříky: podle jmen autorů recenzí a studií, a podle názvů Ščedrinových děl, jichž se jednotlivé práce týkají. Rejstříky

byly velmi pečlivě sestaveny M. M. Šternovou: nutné odkazy se najdou nejen pod vlastním jménem autorů, nýbrž i pod jejich pseudonymy nebo šiframi, díla Ščedrinova jsou zařazena nejen pod názvy sbírek a větších celků, nýbrž i pod zatímními časopiseckými názvy, které později Ščedrin změnil, nebo pod názvy jednotlivých kapitol většího cyklu. Jestliže některá povídka nebo črta vyšla původně jako součást jednoho cyklu a později byla zařazena do jiného celku (jako např. části Loajálních řečí, které se staly kapitolami románu Golovlevské panstvo), najdeme ji pod různými názvy sbírek, pod různými názvy kapitol i děl a ještě s přesným odkazem na Uplné sebrané spisy Saltykova-Ščedrina z r. 1933—1934.

Všechn bibliografický materiál je věcně a stručně anotován, opatřen úspornými číselnými odkazy, které odstraňují zbytečné opakování. Výhodou je soustředění užte souvisejícího materiálu pod jedním číslem (publikace, její ohlasy v tisku, další přetisky článku nebo reedice knihy). Reedice však nejsou uváděny všude důsledně. Tak např. není zachyceno přetištění článku Olminského z r. 1906 *Utopický socialista v hodnocení současníků* (č. 2535) ve sbírce *Článků o Ščedrinovi* r. 1930, ačkoliv jiné reedice po r. 1917 se běžně uvádějí, např. u č. 2646, 2645, 3212, 3222, 3223 a mj. Číselné odkazy naznačují i volnější souvislost jednotlivých publikací, které na sebe bud tematicky navazují nebo zkoumají týž problém v jiném osvětlení, např. názor Ščedrinův na svobodu tisku v podání Arsenjeva (č. 2530) a Olminského (č. 2564) aj.

Prověrka materiálu de visu se ukázala velmi cenná, neboť se za*prvé vyřadily prameny mylné nebo záměrně mystifikující (např. Denisjukův anonymní článek o *Pompadurech Ščedrina*, údajně převzatý z neexistujícího sborníku Rassvět), za druhé publikace, nepřinášející nic zásadního nebo nového, mohly být vynechány (chrestomatie, popularizující brožury apod.) — zde mohlo být vyloučeno ještě více, např. populární životopis Ščedrinův od Rusakova (č. 1727), výběr četby ze Ščedrina pro mládež (č. 3422) aj. a za třetí naopak publikace, svým názvem neukazující na pramen ščedrinův, byly zařazeny, jako např. *Protopopovy Dějiny petrohradského osvětového výboru z r. 1898* (č. 2389), jejichž téměř celý náklad byl zkonfiskován, obsahující cennou zprávu o tom, proč nebyla některá díla Ščedrinova vydána jako lidová četba, nebo *Vyrđinova* kniha *Národnostní otázka v ruském společenském hnutí* z roku 1915 (č. 3082), jako pramen ke studiu vztahu Saltykova-Ščedrina k židovské otázce.

Bohatá a pečlivá bibliografie Dobrovoľského by ještě získala na své ceně, kdyby jí byla předeslána krátká kritika pramenů, pokud jde o jejich spolehlivost a úplnost, i zhodnocení alespoň nejdůležitějších literárněhistorických studií a monografií o Ščedrinovi. Bylo by rovněž vhodné uvést jmenovitě, která periodika a z kterých let byla pro bibliografii excerbována, s užitečnou poznámkou, kde jsou nyní uložena. Orientaci v hojném a zajímavém materiálu by usnadnil jednak rejstřík podle názvů novin a časopisů a jednak věcný rejstřík, který by ukazoval literaturu k jednotlivým dílčím problémům jako je poměr Ščedrinův k národnictví, k revoluci a demokracii, k utopickému socialismu, k liberalismu, Ščedrinovo umění dramatické, biografické údaje, služební záležitosti, Ščedrin a cenzura, Ščedrinovy typy a typizace, Ščedrinův jazyk a styl, Ščedrin a feministické hnutí v Rusku atd. Doufáme, že druhý díl bibliografie, v němž L. M. Dobrovoľskij slibuje zachytit sovětskou literaturu o Ščedrinovi v letech 1918—1960, bude doplněn oběma rejstříky, a hlavně, že vyjde brzy.

Vlasta Vlašínová

Михайло Мольнар, Тарас Шевченко у чехів та словаків (Словацьке педагогічне видавництво, відділ української літератури в Пряшеві, 1961)

Autor rozdělil látku své knihy do úvodu a pěti kapitol. První čtyři z nich jsou věnovány poměru Čechů k Ševčenkovi, v páté pojednává o vztazích Slováků k němu.

V úvodní stati autor vyzdvihuje, jaký význam měl Ševčenko pro seznamování zahraniční veřejnosti s osvobozovacími snahami ukrajinského lidu. Zdůrazňuje potřebu monografie o významu Ševčenkova díla pro světovou kulturu. Základem takového díla by mělo být zpracování tématu Ševčenko a Slovanstvo. Dosavadní práce s touto tematikou jsou příliš všeobecné. Podle Molnárova názoru je potřeba nejprve podrobně zpracovat poměr jednotlivých slovanských národů k Ševčenkovi. Molnár chce svou knihou přispět k uskutečnění tohoto záměru.

Molnár nejprve ukazuje, jak se o ukrajinskou literaturu zajímali a s Ševčenkovým dílem seznamovali nejprve jednotliví čeští učenci, např. Šafařík, Hanka aj. Od r. 1848 se objevují první články o ukrajinském básníku v českém tisku a od r. 1860 začínají vycházet první překlady jeho děl. Poměru české kritiky k Ševčenkovi je věnována druhá, nejdelší kapitola Molnárovy monografie. Autor v ní dokládá, že znalost Ševčenkovy osobnosti a jeho díla se šířila v Čechách nejprve prostřednictvím polských pramenů, o které se opírali v šedesátých letech čeští radikálové (Sabina, Frič, Vrána), později podle prací ukrajinských autorů a přímým poznáním Ševčenkových básní vydaných v sedmdesátých letech minulého století v Praze ukrajinským jazykem. Z kritiků a znalců Ševčenkova díla vyzdvihuje Molnár zásluhy Jana Hudce o šíření znalosti